

פרי ביכורים

חידושי הלכה והגות משולחנו של מורינו הגאון רבי יצחק מאיר הגר שליט"א

רב ומו"צ דקהילת חניכי הישיבות רמת בית שמש ב'

יו"ל ע"י מכון תורה ברמה רמב"ש ב' הערות ושאלות pribicurim100@gmail.com

ל.ה.ו-פרשת דברים תש"פ

סדר מסירת התורה מסיני למשה ולישראל

בפרשת דברים כתיב, ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה אותו אליהם, ויש מקום לבאר מה הוסיף משה בחזרתו על התורה ביום זה. והספורנו מבאר, שדברות הראשונות נאמרו בחנייתן הראשונה ועתה בהיותם בערבות מואב היא חנייתן האחרונה קודם כניסתם לארץ חזר משה על התורה עוד פעם כיון שהוא לא זכה להיכנס עימם הרי שציוה עליהם שלא ישכחו את התורה בהיכנסם לארץ. והאבן עזרא כ' לבאר, שמשה חזר על התורה בשביל אותם שנולדו במדבר ולא שמעו אותו אומר את הדברות לדור הראשון. אך הרמב"ן מבאר כי משה חזר על הדברים שאמר בכדי לזרזם בקיום המצות, ולסיבה הידועה חזר רק על מצוות מסוימות הטעונות חיזוק, ומהאי טעמא לא חזר על מצוות כהונה כיון שכהנים זריזין ולא הוצרך לזרזם עוד. ואכן כל ספר דברים נאמר על ידי משה ולא מפי השם ולכן לא נאמר בפרשה זו וידבר ה' וכו'. אך הדבר היחיד שנצטוו מפי ה' לבני ישראל בערבות מואב הוא כריתת הברית שנעשתה בהר סיני מחדש. וכמבואר בדברים כ"ח, ס"ט אך לא נאמר למשה דבר חדש מפי ה' אלא רק דברים ששמע חזר אליהם והוסיף דברים ששמע ולא אמרם עד עתה כגון מצות יבום מוציא שם רע גירושין ועדים זוממין.

למעשה, נאמרה התורה לישראל ג' פעמים פעם אחת בסיני בשנה הראשונה בחודש השלישי, פעם שניה באהל מועד בשנה השניה בחודש הראשון ופעם שלישית בערבות מואב בשנת הארבעים בחודש העשתי עשר.

והנה החזון איש באו"ח סי' קכה כ' לבאר את מהלך קבלת התורה ומסירתה על ידי משה, וכ' כי בסיני כשקיבל משה את התורה היה ארבעים יום בהר ושם קיבלה אך עדיין לא נצטווה למוסרה להם, ובאהל מועד קיבל שוב פעם את התורה ומסתפק החזו"א שם אם באהל מועד קיבל את כל התורה או רק את המצוות שנצטווה לאומרם אז לבני ישראל, אמנם מלשונות הראשונים נראה שקיבל את התורה באהל מועד בשלימות, יעויין בבעל הטורים ריש דברים שמדייק מ"אלה הדברים" שאת אותם דברים שמע משה ומסר ג' פעמים.

ומוסיף שם החזו"א, דבערבות מואב נשתלש קבלת התורה ושם נוסף לו ציווי לכתוב את המצוות, שהוא דבר שלא נצטווה עד עתה, ויש מצוות שנצטווה לכתוב פעמיים ויש מצוות שנצטווה לכתוב בלשון אחרת וכו'. יעו"ש. מ"מ לפי דבריו הרי שבחומש דברים התחדש דין כתיבה וצורתה על פי ה', ודלא כדעת הרמב"ן שבחומש דברים לא נוסף שום ציווי על פי ה'.

והנראה בביאור השיטות בזה, דהנה הרמב"ם בספר המצוות נחלק עם הבה"ג במנין המצוות, והרמב"ן הוא המליץ בעד הבה"ג וחולק עם הרמב"ם כיצד לחשב את מנין המצוות, ויסוד המחלוקת היא, דלהרמב"ם נמנה במנין המצוות גם מצוות שאין בהם ציווי של קיום וכדו' כי אם מציאות כגון טומאת שרץ שאין בו חיוב או איסור וכדו' כי אם מציאות שהנוגע בשרץ נטמא, ולהרמב"ן אין מקום למנין המצוות כי אם למצוות מעשיות ולא למצוות דיניות שאין בהם חיוב מעשי.

ולפי זה ניחא להרמב"ן שאין בספר דברים ציווי ה' כיון שציווי שייך רק במצוות חדשות שלא נכפלו, אך במצוות שנכפלו לא שייך לצוות כיון שהמצוה כבר מחוייבת והמצוה היא רק דבר שיש בו ציווי, אך במצוה כפולה כבר אין ציווי כיון שכבר נצטוו עליה. אך להרמב"ם שייך לצוות שוב במצוה כיון שאפי' שאין בה שום חיוב מחודש מ"מ עצם כתיבתה והוראה בתורה נותנת לה דין מצוה

וכפי שנוקט הרמב"ם שם שיש שמונה מצוות בתפילין כיון שהוזכרו בתורה ח' פעמים וכו' יעו"ש . ולפי זה ניחא דעת החזו"א שאכן השתלשו חיובי המצוות בספר דברים על פי ה' לבר מין דין שנוסף חיוב כתיבה.

הכוונה באבילות על חורבן המקדש

כתיב בפסוק בתהילים סט,יג, ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר. וכתיב במדרש איכה רבה, ישיחו בי יושבי שער, אלו ישראל שהן יושבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ונגינות שותי שכר, מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין בסעודת תשעה באב יושבין וקוראין קינין ונהי ואיכה. ע"כ.

והובאו דברי המדרש ברמ"א בסי' תקנ"ב סעי' ט' וז"ל, ומנהג בכל גלילות אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנחה, ואח"כ מתפללין מנחה ואוכלים סעודה מפסקת. ונוהגין להרבות קצת בסעודה ראשונה, כדי שלא יזיק להם התענית ויש קצת ראייה לזה יב ממדרש איכה רבתי. עכ"ל.

וכ' ע"ז המג"א בס"ק י"ב, וז"ל, במדרש דף כ"ג ע"א איתא שם אחר שאוכלין ושותין ומשתכרין בסעודת ט"ב יושבין וקורין קינין (ד"מ) ובדף ע"ה איתא רב מן דהוי אכל כל המאכלים נסיב חד פת פחם ויהיב עליה קיטמא ואמר זו היא סעודת ט"ב אבל בירושלמי הגי' רב מן דהוי אכיל כל צורכיה הוי נסיב כו' ואמר זו היא עיקר סעודת ט"ב א"כ י"ל שלא הי' אוכל יותר מתבשיל א' וגם המדרש יש לפ' כן ומ"ש משתכרין היינו ששותין כל צרכן לכן יש לזהר שאף קודם מנחה לא יאכל רק תבשיל א' וכ"כ בד"מ שהמדקדקין פורשין עצמן ואף על גב שאחר מנחה אוכל בצים לא מיצטרפי השני תבשילין כיון שהפסיק בנתי' כנ"ל.

ובתשו' יהודה יעלה יו"ד סי' שנט ביאר, דקאי על בית שני שאכלו בסעודת ת"ב והתענו על חורבן בית ראשון.

והמתנות כהונה על המדרש פירש את כוונת המדרש, מפני שצריך לקרות בטעמי וניגוני את מגילת איכה וזהו ונגינות שותי שכר. אך הפרי צדיק להרר"צ הכהן כ' על דבריו, ואינו מובן לכנות טעמי איכה בלשון ונגינות שהם אינם ניגון רק טעמי בכי והספד.

והרר"צ שם כתב לבאר, דכוונת המדרש היא, על שבת שחל בו תשעה באב או ערב תשעה באב שאז מעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו. ועל זה פתח ישיחו בי יושבי שער אלו שהן יושבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. והנה בתי כנסיות יתכן על קריאת איכה אבל בתי מדרשות מה טיבם אז. אבל בשבת ישראל יושבים בבתי כנסיות ובתי מדרשות וכמו שאמרו (שיר השירים רבה ח', י"ז) היושבת בגנים וכו' אף על פי שישראל עסוקין במלאכתן כל ששת ימים בשבת משכימין ובאין לבית הכנסת וכו'. וכן בתנא דבי אליהו רבה (פרק א') שבת יעשה כולו תורה. ואמר ונגינות שותי שכר שבשבת זה צריך לזמר בנגינות כמו בכל שבת שאם ימנע משום אבל יהיה אבילות דפרהסיא ואסור וכמו שכתב הבכור שור הנ"ל. ואמר מאחר שאוכלין ושותין ומשתכרין יושבין בלילה במוצאי שבת וקוראין קינין ונהי ואיכה. ומה שאמר ומשתכרין נראה שבשבת צריך להיות גם יין בסעודה. עכ"ל.

והכתב סופר על פרשת דברים כ' לבאר דברי המדרש, דאבילות החורבן היא אפילו בהיותינו בחו"ל במנוחה ושלוה לאחר אכילה ושתיה כדת, ושקטים ושלוים אך מתאבלים על כבוד התורה שנוטל וחסרון השראת השכינה וזהו האבילות שאפילו שמצויים לאחר אכילה ושתיה ושמחת הגוף אומרים קינות בבכי ומספד על כבוד שמים וחסרון השראת השכינה בינינו.

ובספר החיים לאחי המהר"ל כ' בפ"א וז"ל, הסיבה השלישית הגלות המר הזה בעו"ה לפי שרבים מבני עמינו הם אשר כמעט מתייאשים מן הגאולה וחושבים עצמם כתושבים בארץ האויב ורבותינו זכרונם לברכה אמרו ב"ב ס. אדם בונה ביתו וסד אותו בסיד פירוש שוודאי ראוי לאדם להרחיב קצת דעתו בדירה נאה

רק שישיר אמה על אמה והיכן אמר רב יוסף כנגד הפתח כי שם וודאי הגאולה שאז נצא מפתח בתינו ונעלה לירושלים עיר שמחתינו.

והדברים ראויים לימינו אנו ובפרט ליושבי חו"ל השקטים ושאננים בפרנסה טובה והרחבת הדעת והגלות נחלשה מאד בהיות כיום מלכויות של חסד באירופה ואמריקה ועם כל זאת אבילות החורבן אינה על חסרון פרנסה וכו' אלא אלא חסרון כבוד שמים וכו' שזהו חסרון עצום ונורא מי ישורנו עד כדי שהבשר החי לא חלי ולא מרגיש כמה בני נוער נפלו לבין הקליפות הן עם בעיות טכנולוגיה והן עם שאר מרעין בישין, והן בחסרון הרגשה בחסרון כבוד שמים וקיום התורה והמצוות באהבה ויראה כדת וכראוי, וההסתרה שבתוך ההסתרה בשיא ההסתרה, ועל זה אחרי האכילה והשמחה והמנוחה שיש בעולם הגשמי יש הרבה על מה להתאבל כי הפכנו לכלי שאינו מרגיש ועל זה ידו כל הדווים.

והנה כתב הבית הלוי בפרשת בא, שמות פרק יב פסוק מג, הנה במדרש איכה בפתיחה ר' יצחק פתח (אות ט) איתא דבר אחר בושנו כי שמענו חרפה (ירמיה נא) זה שבעה עשר בתמוז כסתה כלימה פנינו זה תשעה באב כי באו זרים על מקדשי ה' זה חורבן ראשון וחורבן שני. ודברי המדרש הללו צריכין ביאור להבין כוונתו דמאי שייכות להני שני ענינים של שבעה עשר בתמוז וט"ב להדדי וגם למה חלקם המדרש לשנים. ואשר נראה בביאורו דהנה ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות עבור חטא העגל ובט"ב היה החטא של מרגלים ובכו באותו לילה בכיה של חנם והוקבע להם בכיה לדורות שנחרבו באותו יום בית ראשון וגם בית שני.

והנה הני שני אופני חטאים היו בעגל ובמרגלים וחלוקים הוו ממש מהיפוך להיפוך. דבעגל היה החטא בעניני ע"ג לומר להעגל אלה אלהיך ישראל ולהאמין בהעגל או במזל שור שיש בו איזו כח לפעול בעולם השפל ועברו על אזהרת לא יהיה לך. אבל במרגלים לא היה בו שום סרך ע"ז רק אדרבה שם היה החטא להיפוך ממש בחסרון אמונה ואמרו כי חזק הוא ממנו כביכול גם בעה"ב אינו יכול להוציא משם כליו. דשפטו ע"פ משפטי השכל ודרכי הטבע אחרי שראו שם ערים בצורות ויושביה בני ענק אמרו דלא יוכלו ישראל לכובשם, וענין חטאם אז היה נגד העשה של אנכי וכמבואר. ובזה הוא דנחלק ט"ב משבעה עשר בתמוז.

וגם בשני החורבנות מצינו ג"כ שהיו חלוקים בהני שני מיני חטאים, דבבית ראשון היה חטא ע"ז וכמו דאיתא בפרק ראשון דיומא (ט), וזהו בחי' חטא העגל של י"ז בתמוז, ובבית שני לא היה חטא ע"ז כלל ועיקר יסוד חורבנו היה ע"י שאז נתחדשו כת הצדוקים שכפרו באמונה ובקבלת חכמינו ז"ל לפרש התורה שבכתב ע"י קבלתם בתורה שבע"פ והצדוקים הלכו בהתורה לפרשו ע"פ שכלם הטבעי ומזה נצמח לבסוף החורבן וכמו שכתב ביערות דבש דעיקר חורבנו ע"ז שנתחדשה כת הצדוקים.

וזהו כוונתו של המדרש שהתחלנו, כי שמענו חרפה זה י"ז בתמוז שנעשה העגל, כסתה כלמה פנינו זה תשעה באב ששבו המרגלים, כי באו זרים על מקדשי ה' זה חורבן ראשון וחורבן שני, דהני שני חורבנות היו משרשי שני החטאים האלו, בית ראשון היה מניצוץ חטא העגל ובית שני היה מבחינת חטא מרגלים וכמו שנתבאר.

והנה רואים אנחנו שהשני קשה מהראשון הרבה מאד דבהעגל לא היה עונשם גדול כך דלא מתו מהם רק כשלושת אלפי איש. ועוד דהרי תיכף אחר זה נתרצה השי"ת עמהם וציום על מלאכת המשכן להשרות שכינתו בתוכם. משא"כ במרגלים שמתו כל היותר מעשרים שנה ונתעכבו במדבר ארבעים שנה והם בעצמם לא נכנסו לארץ כלל ורק בניהם נכנסו, והטעם לזה מוכרח דחטא המינות וחסרון אמונה קשה הרבה יותר מן החטא של ע"ז.

וכן בשני הגליות האחרון קשה וארוך יותר מן הראשון דבראשון לא מצינו דבעודם יושבים בבבל נשתעבדו בשיעבודים קשים אצל הבבלים וגם כי אחר עברו שבעים שנה נגאלו, וחורבן השני שהיה עבור קלקול האמונה הוא ארוך הרבה כו'. והוא מטעם הנ"ל דקלקול באמונה גרוע מע"ז.

ועוד טעם לזה דחטאם הי' שעבדו ע"ז תיכף כשנחרבו ובאה עליהם היסורים והגלות הכירו ע"ז גופא שאין בהע"ז שעבדו שום ממש ולא יכלו להושיעם וע"כ בנקל היה להם לשוב בתשובה, משא"כ בגלות האחרון שהיה עבור חסרון האמונה הרי כל מה שנשתהו בגלות הרי בכל יום נתוסף ההסתר פנים וע"ז נתרבה יותר המכשול והטעות לתלות הכל בטבע באמרם איה אלהינו צור חסיו בו. וגם עוד כי מי אשר נתקלקלה אצלו האמונה חלילה קשה לו לשוב ולקבוע

האמונה בלבו אם לא במסירת נפש ממש וכמו שאמר הכתוב (משלי ב) כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים. וע"כ חורבן שני נמשך הרבה יותר מן הראשון. היוצא מכל האמור למעלה דפרה רומזת על משיח והוא קץ וסוף לכל הגליות. וגם נתברר דשני שרשי חטאים הם. אחת ענין ע"ג והיא הוספה בעצמו אמונה האסורה. והשניה הוא חטא חסרון אמונה. הראשונה היה בבית ראשון והשני היה בבית שני, ומש"ה נחרבו שניהם. ומש"ה קודם הגאולה יתגבר שנית היצה"ר של הכפירה ובפרט בתורה שבע"פ ובדברי החכמים ויסבלו ממנו ישראל הרבה, והיא כדי לתקן אותו החטא דעבורו נחרב הבית ומי אשר ישאר שלם באמונתו יזכה לגאולה. וזהו מה דאמרו בסוף מכות (כד) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב) וצדיק באמונתו יחיה, דנבואת חבקוק קאי על ביאת משיח וכמו שאמר שם בפסוק כי עוד חזון למועד ופיח לקץ ולא יכזב ואם יתמהמה חכה לו, דדברים אלו נאמרו על ביאת משיח ועל זה אמר ואם יתמהמה חכה לו דגלות בבל היה זמנו קבוע שבעים שנה. ומסיים הפסוק וצדיק באמונתו יחיה דכל מי שישאר חזק ושלם באמונתו אז צדיק יקרא לו ויחיה. עכ"ל.

ולפי דבריו י"ל שיסוד החורבן היה זלזול בקדושת המקדש ואם אי אפשר להכיל ולסבול את הקדושה היא נעלמת, על כן העיקר הוא להחשיב ולהעצים ולהתחזק בקדושה בינינו ועל ידי זה נזכה לישועת עולמים.

וז"ל בעל האוהב ישראל מאפטא על דברים-שבת חזון, י"ל אשר שבת חזון הוא יותר גדול במעלה מכל שבתות השנה. על דרך שנשאלתי פעם אחת לבאר המדרש דאיתא שם לא היה יום מועד לישראל כיום שנחרב בית המקדש עד כאן והוא פלא. וכבר עמד בזה בעל המחבר משנה למלך בספרו הטהור פרשת דרכים עיין שם. אמנם בשום שכל והערת לב יש לומר בזה על דרך מאמר חכמינו ז"ל (יבמות סב ב) חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך. והמשכיל יבין. דוגמא לזה תמצא בפרשת ויגש על פסוק (בראשית מו, א) ויסע ישראל וכל אשר לו וגו' יעויין שם.

